

सम्पादकीय

इम्बोस्टड असहज नबनोस्

अहिले इम्बोस्टड नम्बरकोआतंक छ । सवारीसाधनमा लगाइने उच्च प्रविधियुक्त सुरक्षित नम्बर प्लेटको नाम हो इम्बोस्टड नम्बर । यो नम्बरका निम्ति भन्डै एक दशकदेखि प्रयास जारी छ । नौ वर्षसम्म सम्पादन हुन नसकेको यो कार्यलाई असोज १ गतेबाट अनिवार्य लागु हुने भनिएको छ । सेवाग्राही भने यो सूचनाले अत्तालिएका छन् ।

यातायात क्षेत्र प्रदेश सरकारको मातहतमा छ । सात प्रदेशका सबै यातायात कार्यालयमा इम्बोस्टड नम्बर प्लेट माग छ तर काठमाडौँमा रहेको यातायात व्यवस्था विभागले नम्बर प्लेट उपलब्ध गराइरहेको छ । कार्यालयमा स्थान अभाव छ । यो नम्बर लिनु आफैँमा भ्रन्फटिलो छ । लामो रुट पार गर्नु पर्छ । सेवाग्राहीले सजिलै यो नम्बर पाउने अवस्था देखिएको छैन । धेरै पर्खनुपर्ने छ । समयको व्यवस्थापन कसरी गर्ने ? असोज १ गते आउन अब तीन साता पनि छैन । कतिपय प्रदेशमा तयारीसमेत भएको छैन । कोशी, मधेश र सुदूरपश्चिम प्रदेशमा तयारीसमेत पूरा नभएको देखिएको छ । हेटौँडा, सुर्खेत, बुटवल, नेपालगन्ज र पोखराका कार्यालय तयारी भलिए पनि सेवाग्राहीले सहज अनुभूति गर्न सकेका छैनन् । राजधानी उपत्यकामा पनि सहज छैन । काठमाडौँमा दुईपाका लागि गुर्जुधारा, चारपाका लागि एकान्तकुना र सवारी परीक्षण कार्यालय टेकुमा तोकिएको छ । यातायात व्यवसायी अब फेरि सेवाग्राहीले सास्ती पाउने अवस्था आएको बताउन थालेका छन् । नेपाल यातायात व्यवसायी राष्ट्रिय महासङ्घका वरिष्ठ उपाध्यक्ष सरोज सिटौलाको अनुभव यहाँ उपयोगी हुन सक्छ । उहाँ भन्नुहुन्छ, “अहिले पनि ३० लाख लाइसेन्सका सेवाग्राहीले सास्ती भोगेका छन् । त्यस्तै हुन सक्छ यो पनि । इम्बोस्टड नम्बरमा हाम्रो विरोध होइन तर सरकारको काम गर्ने तरिका नहँदा धेरै दुःख पाएका छन् ।” असोज १ देखि नै कार्यान्वयनमा गर्ने किन भनियो । केही समयपछि लागु गर्ने र नम्बर दिन प्रक्रिया सरलीकृत गरेको भए उचित हुने थियो ।

भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयमा मन्त्री देवेन वाहालको अध्यक्षतामा साउन २० गते बसेको विषयगत समितिको बैठकले २०८२ असोज १ देखि इम्बोस्टड नम्बर प्लेट अनिवार्य गर्ने निर्णय गरेको थियो । इम्बोस्टड नम्बर प्लेट निर्माणका लागि प्रयास पुरानै हो । २०७३ जेठमा पाँच वर्षमा २५ लाख इम्बोस्टड नम्बर वितरण गर्ने गरी चार अबं ६७ करोड रुपियाँमा सम्भौता भएको थियो । २०८० मङ्सिरसम्म २५ लाख नम्बर प्लेट जडान गर्ने गरी सम्भौता भयो । हालसम्म करिब ८८ हजार नम्बर प्लेट मात्र जडान भएका छन् । हाल विभागसँग १६ लाखभन्दा धेरै प्लेट बाँकी नै छन् । सरकारी संरचनाले कुनै काम लागु गर्दा पूरा तयारी गर्नु पर्छ । सेवाग्राहीलाई मर्का पर्न दिनु हुन्न । इम्बोस्टड नम्बर दिएर राजस्व उठाउने लक्ष्य पनि हुन सक्छ । सरकारले आवश्यक संचरतासहित गर्नुपर्ने तयारी पूरा नगरी कर उठाउनकै लागि अनिवार्य गरेकाले सफल हुन गाह्रो हुने सेवाग्राहीको गुनासोलाई अन्यथा भन्न मिल्दैन ।

• डा. चन्द्रमणि अधिकारी

अर्थ राजनीति एउटा गतिशील विषय हो । समयको अन्तरालमा यसमा परिवर्तन आउनु पर्छ, आउँछ र आउनु स्वाभाविक हो । प्रश्न यति मात्र हो कि त्यसको गति र दिशा स्वाभाविक छ कि अस्वाभाविक भन्ने विषयले ठुलो अर्थ राख्छ । विश्व अर्थतन्त्रको निर्माण मूलतः राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, प्राकृतिक र सांस्कृतिक धरातलको जगमा बनेको हुन्छ । राजनीति बिथोलीँदा अर्थतन्त्रका अन्य आधार पनि बिथोलिएछन् । राजनीति सही दिशामा गयो भने अन्य आधारको व्यवस्थापन पनि सही ढङ्गले गर्न सकिन्छ । त्यसमा पनि आर्थिक तथा सामरिक ढङ्गले ठुला भनेर गनिएका देशमा हुने र गर्ने यस्ता परिवर्तनले विश्वलाई छिटोभन्दा छिटो प्रभावित गर्छ । यस पृष्ठभूमिबाट हेर्दा अहिले विश्व अर्थ राजनीतिको दिशा फरक ढङ्गले अघि बढ्दै छ । खुलापनबाट अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा र संरक्षणवादको दिशातर्फ जाँदै छ । त्यसो गर्नमा ठुला अर्थतन्त्र नै अग्रपङ्क्तिमा देखिएका छन् । पछिल्लो दशकबाट संयुक्त राज्य अमेरिकाले ‘अमेरिका फर्स्ट’ को नीति अघि सारेको छ । यो नीतिले अन्य सबै राष्ट्र र जनताको हितभन्दा पहिले अमेरिकाको हितलाई सेवा गर्ने गरी विदेश नीति र घरेलु नीति निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने विषयमा जोड दिन्छ ।

अमेरिकाले यस अवधारणा अनुसारण गरेपश्चात् उसको बाह्य सहयोग, उद्योग, व्यापार, लगानी, मुद्रा, खर्च, वितरणसमेतका विदेश र घरेलु नीति निर्णय प्रभावित हुन

थालेका छन् । यसै नीतिको अनुसरण गरेर वर्तमान अमेरिकी सरकारले अन्य देशबाट अमेरिकामा पैठारी गरिने वस्तुमा दसौँ गुणासम्म करमा वृद्धि गरेको छ । तथ्यहरूले यो वृद्धिलाई शताब्दीकै उच्च भएको पुष्टि गर्छन् । अमेरिकाले त कर वृद्धिका विषयमा बाढी नै ल्याएको छ । प्रारम्भमा चीन, क्यानडा र मेक्सिकोबाट सुरु भएको यो कर वृद्धिको अभियानलाई उसले अहिले विश्वव्यापी जस्तै बनाएको छ । विश्व बैङ्कका अनुसार सन् २०२३ मा मात्र पनि अमेरिकाले तीन हजार थरिका आयातमा अवरोध पुर्‍याउने निर्णय अघि सारेको देखिन्छ । त्यसपछिका दिनमा यस्ता अवरोध बढ्ने क्रममा छन् । चीन, क्यानडा, भारत, मेक्सिको र ब्राजिलसँग त व्यापार युद्ध नै छेडिएको छ । किनभने अमेरिकाले करको दर अस्वाभाविक ढङ्गले बढाए पछि यी देशले पनि अमेरिकी समानको आयातमा कर वृद्धि गरेका छन् । दक्षिण अफ्रिका, सर्बिया, लाओस, म्यान्मार, सिरिया र स्विट्जरल्यान्ड पनि उच्च कर लाग्ने देशमा पर्छन् । नेपालसमेतका कम आय हुने देशलाई पनि करको दर १० पुर्‍याइएको छ । हुन त अमेरिकाले आयातमा कर बढाउनुको पछाडि घरेलु उद्योगको संरक्षण र आयातमा निर्भरता घटाउने दिशाको सामान्य कदम हो भनी व्याख्या गर्न सक्छ । अर्थतन्त्रको संरचनामा सेवाक्षेत्रको अंश घटाई उद्योग क्षेत्रको अंश बढाएर अर्थतन्त्रलाई दिगो बनाउन खोजेको तर्क गर्न सक्छ । यो त उसकै आफ्नै अर्थ दर्शनविपरीत कार्य हो ।

अमेरिका र अन्य देशले कर तथा व्यापारका नियममा गरेको परिवर्तनले नेपालमा प्रत्यक्ष/परोक्ष प्रभाव पर्ने सम्भावना छ । प्रत्यक्षभन्दा परोक्ष प्रभावको फेरो अभ्र ठुलो हुने देखिन्छ किनभने यसको असर परोक्ष रूपमा पर्यटन, वैदेशिक लगानी, वैदेशिक रोजगार र विप्रेषण आग्रवाहमा पर्न सक्छ । जसले वैदेशिक मुद्राको सर्ज्वित तथा शोधनान्तर अवस्थालाई समेत नकारात्मक धक्का दिन सक्छ । अमेरिकी

नीतिले चीन र भारतको अर्थतन्त्रलाई प्रभाव पार्दा नेपाल पनि प्रभावित हुने सम्भावना बढ्छ । छिमेकी देशको वस्तु महँगो हुँदा नेपालले चीन तथा भारतबाट कच्चापदार्थ ल्याएर उद्योग चलाएको अवस्थामा नेपालको वस्तुको प्रतिस्पर्धात्मकता क्षमता पनि कम हुन सक्छ । उत्पादन वा ढुवानीको लागत बढ्छ, विश्व अर्थतन्त्र मन्दीमा जाँदा त्यसको असर पनि नेपाललाई पर्छ । अनि विप्रेषण आय र वैदेशिक लगानी घटन सक्छ, पर्यटकको आगमनमा कमी आउँछ, यसले विश्वव्यापी व्यापारलाई सुस्त बनाई आर्थिक अनिश्चित आउँदा त्यसको प्रभाव नेपालमा पनि पर्नु स्वाभाविक हो ।

प्रत्यक्ष रूपमा प्राप्त हुन सक्ने अवसरको कुरा गर्दा अमेरिकाले चीन वा अन्य देशको उत्पादनमा कर बढाउँदा नेपाल जस्ता देशले कम वा शून्य दरमा समेत अमेरिकामा वस्तु निर्यात गर्ने अवस्था बन्न सक्छ । यस सन्दर्भमा हेर्दा हुन त यसै पनि विश्वमा भइरहेका देशभिन्नका र अन्तरदेशीय द्वन्द्व र युद्ध, जैविक इन्धनको उच्च प्रयोग, प्राकृतिक स्रोतको अस्वाभाविक र उच्च दोहन, सूचना प्रविधिमा आएको तीव्र गतिको विकास र त्यसले रोजगार, कार्यशैली एवं मानवको दैनिक जीवनमा पारेको प्रभाव, प्रतिस्पर्धात्मक जीवनको तीव्र विस्तार र मानव स्वास्थ्यको ख्याल नगरी गरिएका औद्योगिक कार्य आदिले विश्वको आर्थिक, सामाजिक, प्राकृतिक र सांस्कृतिक दिशामा बदलाव ल्याएको छ । यद्यपि ती बदलाव कतिपय सकारात्मक र स्वाभाविक छन् भने कतिपय अन्पेक्षित र नकारात्मक प्रकृतिका छन् । अहिले विश्वका शक्ति राष्ट्रमा देखिएको कवि लेखनाथ पोड्यालले भने भैं “म खाउँ, मै लाउँ, सुख सयल वा मोज म गरूँ, मै हासूँ, मै नाचूँ, अरू सब मरुन दुर्बलहरू” भन्ने प्रकृतिको एकलकाटे र फरक अर्थ राजनीतिक सोचले विश्व अर्थ राजनीतिक परिदृश्यमा नाटकीय परिवर्तन ल्याएको छ

कम्युनिस्टहरूको लोकतान्त्रीकरण

• सोम मिश्र

‘मैले कुनै सिद्धान्तको प्रतिवादन गरेको नभई मार्क्सवादजस्तो वैज्ञानिक सिद्धान्तलाई आफ्नो भूमिमा व्यावहारिक प्रयोग गरेको हो । यसलाई कुनै वादको संज्ञा दिनु उपयुक्त हुँदैन । वाद नै मानुपर्ने भए यसलाई बोल्सेविकवाद वा क्रान्तिकारी मार्क्सवाद भन्नु उपयुक्त हुन्छ ’- भ्लादिमिर इलिच लेनिन । लेनिनको मृत्युपछि सन् १९२४ मा स्टालिनले एउटा पुस्तक लेख्नुभयो ‘लेनिनवादका आधारहरू’ यसमा मार्क्सवादको विकसित रूप नै लेनिनवाद हो र लेनिनवाद नै क्रान्तिको सुव्यवस्थित सिद्धान्त हो भनेर व्याख्या गरिएको छ । त्यससँगै सोभियत कम्युनिस्ट पार्टीले लेनिनलाई मार्क्सवादको उत्तराधिकारी र उनका विचारलाई लेनिनवाद भनी संस्थागत गर्‍यो । स्वयं लेनिन उहाँको विचार र सिद्धान्तलाई लेनिनवाद भन्न मन पराउनु हुन्थेन । केवल उहाँ क्रान्तिकारी मार्क्सवाद वा बोल्सेविकवाद भनिनु उपयुक्त हुन्छ भन्ने थियो । उहाँको मृत्युपश्चात् स्टालिनको नेतृत्वमा सो पार्टीले लेनिनवादको विकास र सुव्यवस्थित प्रचार अघि बढायो । लेनिनवाद २०औँ शताब्दीको बाँकी अवधिभरि विश्वभरिका कम्युनिस्ट क्रान्तिकारीहरूका लागि एउटा प्रेरणादायी, ऊर्जाशील र मार्गदर्शक सिद्धान्तको रूपमा मानियो । यसो हुनुमा दुईवटा कारण मुख्य थिए । एउटा थियो, पार्टीभिन्नका प्रतिद्वन्द्वीहरूलाई निस्तेज गर्न र आफू लेनिनको सच्चा उत्तराधिकारी साबित गर्न स्टालिनले लेनिनको ज्यादा प्रशंसा गर्दै यसको माध्यमबाट विपक्षहरूलाई किनारा गर्नुपर्ने अवस्था थियो । अर्को

कारण थियो, तेस्रो अन्तर्राष्ट्रिय । लेनिनको सफलता र लोकप्रियतासँगै विश्व कम्युनिस्ट तुलनात्मक रूपमा अघि बढाउन सजिलो र क्रान्तिलाई अघि बढाउन सहज देखेर तेस्रो अन्तर्राष्ट्रियले लेनिनवादलाई सहज स्वीकार गर्‍यो र कम्युनिस्टहरूका माफ्रमा विश्वव्यापी प्रचार गरियो । पछिल्लो समयमा कैयौँ क्रान्तिकारी राजनीतिक दलहरूले लेनिनवादी सिद्धान्तबाट अलग हुने र लेनिनका सकारात्मक कामहरूबाट सिक्ने प्रयास पनि गरिरहेका छन् । एक्काइसौँ शताब्दीमा विश्व कम्युनिस्ट आन्दोलनको स्वरूप परिवर्तन भएको छ । तत्कालीन सोभियत संघ तथा अन्य केही युरोपेली देशमा समाजवादी व्यवस्थाहरूको पतन, भूमण्डलीकरण, प्रविधिको उच्चतम तथा तीव्र विकास, लोकतान्त्रिक समाजवादको उदय, साम्राज्यवादको बदलिएको रूप जस्ता विषयहरूले लेनिनवादलाई अहिलेको समयमा अप्रासंगिक बनाएका छन् । हामी यहाँ लेनिनवाद के हो र एक्काइसौँ शताब्दीमा त्यसको सान्दर्भिकता कस्तो होला भन्ने बारेमा संक्षिप्त चर्चा गर्नेछौँ । १. अग्रगामी राजनीतिक दल : मजदुर वर्गलाई संगठित गर्न, सचेत गर्न र क्रान्ति सम्पन्न गर्न एउटा अनुशासित संगठित र केन्द्रीकृत क्रान्तिकारी पार्टीको आवश्यकताको कुरा लेनिनवादको मूल कुरा हो । आज मजदुर वर्ग मार्क्सले व्याख्या गर्नुभएको जस्तो अवस्थामा छैन । बुद्धिजीवी, कलमजीवी र उच्च प्रविधियुक्त जनशक्तिहरूको संख्या बढिरहेको छ । आजको मजदुर वर्ग आफैँमा सचेत र ट्रेड युनियनहरूमार्फत संगठित छ । आजको सन्दर्भमा प्रविधिको विकास र सूचनामा आमजनताको पहुँच, इन्टरनेट, सामाजिक सञ्जाल, स्वतन्त्र मिडिया र खुला बहसको संस्कृतिले जनतालाई सचेत बनाएको छ । श्रमिक तथा विद्यार्थीहरू आफैँ पनि अवसर हुँदा नेतृत्व गर्न सक्ने अवस्थामा छन् । त्यसताका रूसमा भएको जस्तो मजदुर

अस्वीकार गर्ने पार्टीहरूले पनि मूलतः यही विधिमार्फत पार्टी चलाएका हुन्छन् । सबै राजनीतिक पार्टीहरूमा निर्णय हुनुअघि व्यापक छलफल गर्ने र निर्णय भएपछि सबैले निर्णयको पालना गर्ने, अत्यन्त बहुमतको मातहत, सामूहिक नेतृत्व व्यक्तिगत जिम्मेवारी, व्यक्ति संगठनको मातहत नै रहन्छन् । खासमा यो राजनीतिक पार्टीको हकमा विश्वव्यापी प्रचलन नै हो भन्न सकिन्छ । यसको प्रयोगले लेनिनवादी पार्टीहरूलाई बढी प्रजातन्त्रमुखी भन्दा पनि बढी शक्तिको केन्द्रीकरणमुखी बनाउने गरेको देखिन्छ । त्यसकारण कम्युनिस्ट पार्टीहरूलाई प्रजातन्त्रविरोधी हुन्छन् भन्ने आरोप लाग्ने गरेको छ । यो सिद्धान्तका प्रतिपादक स्टालिनले गर्नु भएको प्रयोगले नेतृत्वको केन्द्रीकरण, बहुलवादलाई अस्वीकार, आन्तरिक लोकतन्त्रलाई कमजोर पार्ने, फरक विचारलाई फुल्न, फकिन नदिने काम हो । अभ्र समाप्त पार्ने आदि कारणले आजको सूचना प्रविधि र बौद्धिक कृतिमताको युगमा यो सान्दर्भिक देखिँदैन । ३. साम्राज्यवाद पुँजीवादको उच्चतम रूप : लेनिनको समयमा जस्तो आज पुँजीवाद राष्ट्रिय राज्यको रूपमा सीमित छैन । र, यसले राज्य कब्जा गरेर साम्राज्य विस्तार गर्ने नीति लिएको देखिँदैन । आजको पुँजीवाद बहुराष्ट्रिय कम्पनीहरूको रूपमा अगाडि आएको छ, भौगोलिक सीमामा रोकिएको छैन । यो पुँजीवाद नाफा कमाउने उद्देश्य, सस्तो श्रम, कर छुट तथा कमजोर शासन भएका देशहरूमा आफ्ना व्यवसाय सञ्चालन गर्न उद्दत छ । आजको पुँजीवादको रूप डिजिटल, गैर्भौगोलिक, नाफा कमाउने उद्देश्यमा आधारित छ । लेनिनको समयमा पुँजीवादले नवउपनिवेशमार्फत भौगोलिक राष्ट्र राज्य कब्जा गर्ने उद्देश्य थियो । तर, आजको पुँजीवादले ऋण साम्राज्यवाद, आईएमएफ, वर्ल्ड बैंक, डब्ल्यूओ, एफटीए, गुगल, मेटा, सामसुड, अमेजन, नेस्टल, वाल बचत जस्ता कम्पनीमार्फत काम गर्छ । यसले राष्ट्र कब्जा गरेर

बढ्न सक्नु पर्छ । जस्तै : अमेरिकाले चीन, भारत वा अन्य देशबाट त्यहाँ आयात गरिने वस्तुमा कर बढाएको छ । नेपालका लागि पनि केही मात्रामा कर वृद्धि गरे पनि ती भारत र चीनसमेतका देशको तुलनामा निकै कम छ । अब यहाँ ती देशले अमेरिकामा के के वस्तु पठाउँथे भनेर सूची बनाएर तीमध्ये नेपालले के के उत्पादन गर्न सक्छ, लगानीकर्ता नेपालमै छन् वा तिने देशकालाई पनि आह्वान गर्न सकिन्छ भनेर हेर्नु पर्छ । यसका साथै नेपाल, सानो अर्थतन्त्र भएका देश भएकाले विश्वव्यापी व्यापारसँग नेपाललाई एकीकृत गरेर लैजान नेपालका आर्थिक, लगानी, व्यापार र उद्योगसम्बन्धी नीति कानुनमा त्यसै अनुकूल हुने गरी सुधार, संशोधन र परिमार्जन गर्ने तदारुकता समयमा नै देखाउनु सक्नु पर्छ । यसमा राजनीतिक दृष्टिले पक्ष प्रतिपक्ष एकमत भएर अघि बढ्नु पनि त्यतिकै आवश्यक छ । सरकारमा हुने दलले अन्यलाई पनि साथमा लिन सक्नु पर्छ । अहिले नेपालको ठुलो व्यापार अंश थोरै सङ्ख्याका देशमा सीमित छ । त्यसलाई विविधीकरण गर्ने रणनीति, कार्यक्रम र कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्छ । यी कार्य गर्न सकेमा त्यसै अनुकूल औद्योगिक वातावरण तयार हुन्छ र अवसरको उपयोग गर्न सकिन्छ ।

वस्तुको कुरा गर्दा तयारी पोसाक, हस्तकला, जडीबुटी प्रशोधन गरेर बनाइएका वस्तु, चिया, गलैचा, हस्तकला आदि अमेरिका निकासीका सम्भावित वस्तु हुन सक्छन् । ती वस्तु लागत र गुणस्तरको दृष्टिले प्रतिस्पर्धी र अमेरिकी व्यापार मापदण्ड पूरा गर्ने हुनु पर्छ । यसै गरी अमेरिकाले व्यापार प्राथमिकता कार्यक्रम (जिएसपी) अन्तर्गत नेपालका लागि भन्सारमुक्त पहुँचको सूचीमा राखेका वस्तुको सम्बन्धमा पनि थप पहल गर्न सकिन्छ । यस्तो सूची विस्तारका लागि अमेरिकालाई तर्कसहित अनुरोध गर्न सक्छ । प्रस्तुत मार्गीचर्चाबाट हिँड्नसके अवसरको उपयोग र चुनौतीको सम्बोधन सजिलै हुन्छ ।

साम्राज्य विस्तार गर्ने नीति लिँदैन तर शासनमा नियन्त्रण कायम गर्न खोज्छ । आर्थिक प्रभुत्व कायम गर्न खोज्छ । पुँजीवादले पनि आफ्नो रूप बदले

	आज सुन्दर पहिरनले व्यक्तित्वमा निखारता ल्याउनेछ । जोशजोगर र हिम्मत पनि	
	कला र गलाको प्रभाव बढ्नेछ । वैदेशिक कार्य पनि अघि बढ्नेछ ।	
	सामाजिक क्षेत्रमा सफलता भिन्नेछ । गरका कामबाट धेरैलाई फाइदा पुग्न सक्छ	